

Література.

1. Бандура О. Шкільний підручник з української літератури. Київ: Пед. думка, 2001. 76 с.
2. Басюк Л. Підручник з української літератури як засіб формування гендерної культури підлітків [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ipvid.org.ua/upload/iblock/259/259565619b28ab2883825ae8038b9135.pdf>. Назва з екрану.
3. Топузов О. Дидактична прогностика в контексті теоретико-методичного забезпечення створення сучасного підручника [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ipvid.org.ua/upload/iblock/e73/e73d716b2a901e5afba8d4decbe624ac.pdf>. Назва з екрану.

ОСОБЛИВОСТІ ВІДБОРУ ТА СТРУКТУРУВАННЯ ЗМІСТУ ШКІЛЬНИХ ПІДРУЧНИКІВ ІСТОРІЇ В КОНТЕКСТІ ДОСЛІДНИЦЬКОГО НАВЧАННЯ

Мороз І. В.,

*науковий співробітник відділу суспільствознавчої освіти,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна*

Цивілізаційні зміни, що відбуваються в світі, висувають нові вимоги до розвитку освіти в цілому. Стрімкий розвиток високих технологій, шалений потік різноманітної інформації поставили на порядок денний професійну мобільність - людина протягом життя змушена підвищувати кваліфікацію, освоювати нові технології, професії, а часом, змінювати сферу зайнятості. Відповідно сучасна школа має орієнтуватися не лише на формування міцних системних знань випускників, а й на оволодіння ними технологіями дослідження, розвиток умінь орієнтуватися в різних сферах життя суспільства, науки, культури, формування умінь долати суспільні стереотипи, бути готовим до інтелектуальної інноваційної діяльності. Як показує практика, ефективне навчання можливе лише за умови, що учень у процесі навчальної діяльності й життєвої практики використовує знання, здобуті ним самостійно.

Відповідно потребує змін зміст шкільних підручників історії. Насамперед, він має бути цікавим для учня, а методичний апарат підручника має бути спрямований на вироблення у школяра навичок критичного опрацювання інформації, аналізу, порівняння, оціночних суджень, генерування ідей, висування гіпотез, співробітництва. Одним з ефективних способів досягнення цієї мети є організація дослідницької діяльності учнів засобами шкільного підручника історії.

Ми виділяємо наступні чинники, які сприяють організації дослідницької діяльності учнів та мають бути враховані при відборі та структуруванні змісту шкільного підручника історії: 1) особистісно орієнтований, компетентнісний підхід до організації процесу навчання, відображення в ньому основних етапів навчального дослідження; 2) відповідність навчального навантаження та методики реалізації дослідницької діяльності віковим можливостям учнів; 3) проблемна подача навчального матеріалу; 4) максимальне насичення процесу навчання історії творчими навчальними ситуаціями та формування в учнів внутрішніх стимулів до навчання, самоосвіти; 5) орієнтація навчального процесу на отримання учнями певного освітнього результату (повідомлення, доповідь, презентація, реферат, дослідницька робота тощо); 6) організація навчального процесу за принципом поступового ускладнення пізнавальної навчальної діяльності учнів з метою більшої їх самореалізації у дослідженні історичних фактів; 7) поетапне, цілеспрямоване формування всіх компонентів дослідницької культури школяра з обов'язковим урахуванням їхніх вікових особливостей.

Вважаємо, що при відборі та структуруванні навчального матеріалу шкільного підручника історії слід орієнтуватися на пізнавальну самостійність та навчальну творчість учнів, навчання методам наукового мислення, варіювання завдань у відповідності зі здібностями, інтересами та особливостями учнів. Дослідницька діяльність учнів у процесі роботи із змістом шкільного підручника має ґрунтуватися на опрацюванні різноманітних джерел інформації (історичних джерел, наукової, публіцистичної, художньої літератур, карт, ілюстрацій, фотоджерел, музейних експонатів тощо), що дає учням змогу самостійно, а на початковому етапі за допомогою вчителя, розкрити сутність історичних подій, явищ, процесів, охарактеризувати діяльність історичних осіб, характеризувати та порівнювати суспільний устрій, релігійні погляди і культурні здобутки народів минулого, оцінювати внесок цивілізацій у світову культуру тощо.

Література.

1. Малієнко Ю. Б. Формування історичної компетентності засобами підручника з історії Середніх віків. *Проблеми сучасного підручника*. К. : Педагогічна думка, 2016. Вип. 16. С. 203–212.
2. Мороз П. В., Мороз І. В. Реалізація дослідницького підходу в шкільному підручнику історії (на прикладі підручника «Всесвітня історія. Історія України» для учнів 6 класу). *Проблеми сучасного підручника*. 2015. Вип. 15 (2). С. 53–66.
3. Пометун О., Гупан Н. Як розвивати критичне мислення учнів за допомогою нового підручника з історії України. *Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання*. 2018. № 2. С. 69–76.
4. Moroz P., Moroz I. Conceptual bases of the research activity in the process of teaching world history at the secondary school. *Український педагогічний журнал*. 2015. №3. С. 102-115.

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИЧНОГО АПАРАТУ ШКІЛЬНОГО ПІДРУЧНИКА «ВСТУП ДО ІСТОРІЇ»

Мороз П. В.,

*кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник відділу суспільствознавчої освіти,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна*

Запровадження в освітній процес компетентнісного підходу зумовлює необхідність змін у підходах до конструювання шкільних підручників історії. При цьому основний акцент має бути приділений діяльній складовій процесу навчання.

Відповідно до оновленої програми з історії нами було розроблено підручник «Вступ до історії» для учнів 5 класу. Підручник рекомендовано Міністерством освіти і науки України і впроваджено в освітній процес у 2018/19 навчальному році. Провідну роль у забезпеченні технологічності даного підручника відведено апарату організації засвоєння матеріалу. Особливе місце серед його елементів належить завданням і запитанням, які є тим механізмом, що змушує працювати й цілеспрямовано взаємодіяти всі інші структурні компоненти, а їх домінуючою функцією є організація процесу засвоєння знань. Вони розроблялись з урахуванням змістового, мотиваційного та процесуального аспектів навчання і мають сприяти розвитку не лише репродуктивної, а й творчої діяльності та рефлексивних якостей учня.

Концепція нового підручника як засобу навчання школярів виходить з того, що він має максимально забезпечити можливості самостійної роботи учнів як через систему текстів, які є цікавими і різноманітними за змістом, так і через систему пізнавальних завдань та завдань різного дидактичного спрямування. У підручнику вміщено запитання і завдання різних типів на закріплення, узагальнення і систематизацію знань та умінь учнів. Вони розроблялись на основі діяльній, проблемній, дослідницькій та диференційованій підходів до навчання, тому мають різноманітний характер з їх поступовим ускладненням і розраховані на різний характер пізнавальної діяльності учнів: репродуктивний, пошуковий, реконструктивний та творчий. Головне їх призначення – відпрацювання учнями предметних компетенцій, формування яких передбачене державними вимогами до рівня загальноосвітньої підготовки учнів навчальної програми.

У підручнику провідну роль відведено реконструктивним, творчим та пошуковим завданням, у тому числі, на порівняння, виявлення спільних та відмінних рис, на встановлення причинно-наслідкових зв'язків різного характеру, на історичну реконструкцію та персоніфікацію, на доведення або спростування тверджень на основі конкретних фактів, на виявлення причин, наслідків та значення подій, на встановлення внутрішньокурскових та міжкурскових зв'язків, на формулювання і аргументацію особистої думки на основі аналізу історичних джерел, на розвиток історичної емпатії та історичної уяви.

Завдання для учнів також передбачають оптимальне поєднання різних форм навчання: